تصیح خلیل الله معروفی

۱۲۲۰۲۳/۱۴

معرفی مرحوم حافظ نور محمد «کهگدای» در «قاموس کبیر افغانستان»

تذکر حال و احیای نام گذشتگان نامور و ذواتی، که در عالم معنی مصدر خدمات شایسته شده اند یکی از وظایف عمده و واجبات ذمۀ آیندگان به شمار میرود.

مرحوم حافظ نور محمد «کهگدای» پسر ارشد مرحوم حاجی نورعلی خان در سال ۱۲۷۹ش مطابق ۱۹۰۰م صبح روز جمعه ۱۱ رمضان‌المبارک در گذر معروف «اندرابی» کابل در یک خانوادۀ متدین پای به جهان گذاشت و در۱۹۰۷م شامل لیسۀ حبیبیه گردید. باری علی محمد خان مفتش وزارت معارف وقت، در ضمن بازدید از آن لیسه "کهگدای" را که کفتان صنف بود فوق العاده بااستعداد و دارای خط و انشای عالی یافت، که بلافاصله او را انتخاب و از طرف وزارت معارف وقت به منشی مجلس وزرای امانی معرفی و مقرر گردید. در ۱۹۲۳م نظر به استعداد سرشار و لیاقت عالی به حیث سرمحرّر مجلس عالی وزراء ترفیع نمودند. در ۱۹۲۵م به اثر زحمتکشی و ابراز لیاقت و اهلیّت در پیشبرد امور محوله به حیث منشی حضور دربار اعلیحضرت امان الله غازی با دوچند معاش در دائرۀ حضور ارتقاء نمودند. در ۱۹۲۶م دائرۀ حضور انکشاف یافته به دارالتحریر شاهی مسمی گردید و مرحوم حافظ صاحب در مقام خود باقی ماند. در دورۀ حبیب الله کلکانی شخصاً از وظیفه کناره گرفت.

مرحوم حافظ نورمحمد "کهگدای"

درسال ۱۹۲۹م در اوایل پادشاهی اعلیحضرت محمد نادرشاه، در تشکیلات دارالتحریر شاهی به حیث مدیر شعبۀ اول آن مقام اخذ موقف نمود. بعد از شهادت اعلیحضرت محمد نادرشاه، در ۱۹٤٦م به رتبۀ دوم به حیث معین و سه سال بعد به حیث "کفیل سرمنشیِ" دارالتحریر شاهی اجرای وظیفه نمودند، در سال ۱۹۵۰م به رتبۀ اول «معین اول» ترفیع نمود و در ۱۹٦۲م از حضور اعلیحضرت محمد ظاهرشاه به رتبۀ وزیر به حیث "سرمنشی حضور ملوکانه"، عزّ تقرر حاصل نمود.

مرحوم کهگدای در طول دورۀ خدمت به دربار سه پادشاه افغانستان موفّق به اخذ مکافات، تقدیرنامه ها و نشان "المر اعلی" و نشان "استور" شدند. جناب حافظ کهگدای اکثر فرامین و نطقهای پادشاهان مذکور را با خط زیبای نستعلیق مینوشت همچنین کتیبۀ «طاق ظفر یغمان» نیز تراوشی از خامۀ آن مرحوم است. چون جناب شان حافظ قرآن پاک بودند، در ۱۹۱۹م اعلیحضرت امان الله خان جهاد را علیه انگلیسها با قرائت چند آیه از کلام الله مجید توسط حافظ نورمحمد کهگدای منشی حضور اعلام کرد. کذا اعلیحضرت محمد ظاهرشاه هنگام سفر، از حافظ صاحب طلب دعای خیر میکرد.

حافظ نورمحمد کهگدای یک مسلمان صادق، خداجوی، پارسا و صاحب مناعت نفس بود و به نام نیک حیات به سر برد. این مؤرخ نامور کشور از استادان و فضلای نامدار عصر خود در عرصۀ تاریخ و یکی از دانشمندان مغتنم ادبی افغانستان به شمار میرود؛ ایشان در ادب دری تسلط کامل داشت. خط خوش و عالی مینوشت که خوانندگان از آن لذت میبردند چنان، که روزی به عیادت مرحوم قاری عبدالله «ملک الشعراء» رفته، در پایان دیدار، مرحوم ملک الشعراء که بسیار علیل و ناتوان شده بود رباعی ذیل را سروده و طور یادگار به حافظ صاحب سپردند:

«حافظ» که به تاریخ و خط خوش مَثَل است — این دانش او ز فهم فیض ازل است
چون مصرع چهارم رباعی، شخص است — در زمرۀ ارباب سخن بی بَدَل است

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ

جنابشان، عمر خود را در مطالعه، تحقیق و تتبعات ادبی گذراند و کتاب نابی به نام «تاریخچهٔ مزار شریف» با استناد معتبرترین مآخذ آرامگاه واقعی حضرت امیرالمؤمنین حضرت علی بن ابی طالب ــ مرد بزرگ اسلام را ــ در مزار شریف به اثبات رسانید. آن جناب بزرگوار علاوه بر کفایت و لیاقت به صداقتمندی به خدمت و وظیفه و منصب جلیل به سر برده، علاقهٔ خاص به کلام و آثار حضرت ابوالمعانی «بیدل» داشتند. کتب زیاد و آثار خطی آن شاعر بزرگ را جمع آوری و عده ای از شعراء و فضلای کشور برای ترتیب و تردیف و تطبیق نظم و نثر همکاری نمودند و بالاخره کتاب ضخیمی به طبع رسانیدند. و از جانبی در اکثر مجالس ادبی و بیدل خوانی با ملک الشعراء قاری عبدالله و استاد عبدالحق بیتاب صاحب ملک الشعراء، ابراهیم خلیل و غیره شعرای نامدار و اهل ادب، شرکت می نمودند.

حافظ صاحب مرحوم همان سرمنشی حضور با همان علو مقام و علمیت و دانشمندی خود، شخص نهایت حلیم و متواضع بود با شاه و گدا یکسان رویه میکرد. هر مستمندی را، که میدید و با هر دردمندی، که مواجه میشد، مساعدتش میکرد. حافظ صاحب مرحوم، از آوان جوانی مسایل دلچسپ ادبی و تأریخی را یادداشت میکرد؛ و "یادداشتهای حافظ" منبع شاذ و منحصر به فرد در عرصهٔ تأریخ شمرده میشود. پسران مرحومی استعداد خوبی در تعقیب روش پدر از خود نشان داده اند. در واقع میتوان گفت، که تمام اعضای فامیل ــ برادران و برادرزاده ها ... ــ در شعاع فهم و دانش آن مرحوم رُشد یافته بودند.

مرحوم حافظ نورمحمد «کهگدای» به روز ۳۱ ثور ۱۳۵۱ ش مطابق ۱۹۷۲م در اثر حملهٔ قلبی پدرود حیات گفته و در حظیرهٔ آبایی شان در قول آبچکان کابل محترمانه به خاک سپرده شد. روح پُرفتوح شان شاد و روان شان مقرب درگاه ایزدی باد!!!

و اینک شعری در رثای مرحوم حافظ صاحب از شاعر مشهور «پور غنی»:

«حضور اعلیحضرت محمد ظاهرشاه نسبت وفات مرحوم حافظ نورمحمد کهگدای سرمنشی حضور»

افسوس، که کهـــگدای مرحـــوم　　آخـــر ز جهـــان بی وفا رفت
چـــون بلبل نغمه سنـج گلشن　　زین کابـــــل گلسِتان سرا رفت
عمرش به بِساط کـــوی شاهـان　　بگـذشت، ولیک خـــود گدا رفت
با دانش و فضل زندگـــی کـــرد　　وارسته خیـــال و بـــی ریا رفت
خوش انکه به کاخ شأن و تمکین　　عـــــرفان وش و مردم آشنا رفت
صد حیف، که همچـو او سخندان　　در قحـــط سخن، ز بزم ما رفت
جُستم «غنی» سال فـــوت او را　　دل سوی خـــــرد بـه التجا رفت

آخـــر خِـردم به صد فسون گفت:
«یک مرد ادیب عصر ما رفت»

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ